МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кафедра цивільно-правових дисциплін факультету №4

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

з навчальної дисципліни

«Основи правових знань. Цивільне право і процес»

обов'язкових компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

053 Психологія (психолог ювенальної превенції)

071 Облік і оподаткування (облікова аналітика)

м. Харків

2023 рік

ЗАТВЕРДЖЕНО
Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.*08.2023* № 7

ПОГОДЖЕНО
Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4 *протокол від 16.08.2023 № 9.*

Відповідальна особа:
Доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент **Шишка Н.В.**

Розробники:
1. Завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, професор **Зайцев О.Л.**
2. Професор кафедри, доктор юридичних наук, професор **Сліпченко С.О.**
3. Професор кафедри, кандидат юридичних наук, професор **Шишка О.Р.**
4. Доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент **Піхурець О.В.**
5. Доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент **Бортнік О.Г.**
6. Доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент **Ясечко С.В.**
7. Доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент **Погребняк О.С.**
8. Доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент **Шишка Н.В.**

Рецензенти:
1. Проректор з наукової роботи Харківського університету канд. юрид. наук, професор **Сергієнко В.В.**
2. Завідувач кафедри трудового та господарського права факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юрид. наук, професор **Мельник К. Ю.**

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 3							
Тема № 1: Цивільне право – галузь приватного права.	**3**	**2**				**1**	ЗАЛІК
Тема № 2: Акти цивільного законодавство України.	**1**					**1**	
Тема № 3: Цивільні правовідносини.	**3**	**2**				**1**	
Тема № 4: Фізична особа.	**6**	**2**	**2**			**2**	
Тема № 5: Юридичні особи. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах.	**1**					**1**	
Тема № 6: Об’єкти цивільних прав.	**3**	**2**				**1**	
Тема № 7: Правочини.	**5**	**2**	**2**			**1**	
Тема № 8: Представництво.	**1**					**1**	
Тема № 9: Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність.	**3**	**2**				**1**	
Тема № 10: Особисті немайнові права фізичної особи.	**1**					**1**	
Тема № 11: Право власності та інші речові права.	**3**		**2**			**1**	
Тема № 12: Загальні положення про право інтелектуальної власності.	**1**					**1**	
Тема № 13: Загальні положення про зобов’язання.	**5**	**2**	**2**			**1**	
Тема № 14: Загальні положення про договір.	**1**					**1**	
Тема №15: Окремі види договорів.	**2**					**2**	
Тема № 16:Недоговірні зобов’язання.	**1**					**1**	
Тема № 17: Загальні положення про спадкування.	**3**		**2**			**1**	
Тема № 18: Судова влада і правосуддя в цивільних справах. Поняття, предмет цивільного процесуального права. Принципи цивільного процесуального права.	**3**		**2**			**1**	
Тема № 19: Цивільні процесуальні правовідносини. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин.	**3**	**2**				**1**	
Тема № 20: Учасники судового процесу.	**3**		**2**			**1**	ЗАЛІК
Тема № 21: Доказування та докази у цивільному процесі.	**1**					**1**	
Тема № 22: Процесуальні строки. Судові витрати. Заходи процесуального примусу.	**1**					**1**	
Тема № 23: Позов. Відкриття провадження у справі.	**1**					**1**	

Тема № 24: Підготовче провадження. Розгляд справи по суті.	**1**					**1**	
Тема № 25: Судові рішення. Заочний розгляд справи..	**1**					**1**	
Тема № 26: Наказне провадження Окреме провадження.	**1**					**1**	
Тема № 27: Перегляд судових рішень	**1**					**1**	
Тема № 28: Виконання судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб). Судовий контроль за виконанням судових рішень. Визнання та виконання рішень іноземних судів, міжнародних комерційних арбітражів в Україні, надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів	**1**					**1**	
Всього за семестр № 3	**60**	**16**	**14**			**30**	

2. Методичні вказівки до семінарських занять

ТЕМА № 4. Фізична особа.

<u>Семінарське заняття</u>: Фізична особа.

Навчальна мета заняття: засвоєння основних теоретичних положень про фізичну особу як суб'єкта цивільних правовідносин.
Кількість годин -2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття фізичної особи. Правоздатність фізичної особи. Цивільна дієздатність фізичних осіб, зміст та її види.
2. Обмеження та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи. Визнання фізичної особи недієздатною та поновлення в дієздатності.
3. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Оголошення фізичної особи померлою.
4. Поняття, цілі та суб'єкти опіки та піклування. Встановлення опіки та піклування.

Методичні вказівки до вивчення питань теми.

1. Поняття фізичної особи. Правоздатність фізичної особи. Цивільна дієздатність фізичних осіб, зміст та її види.

При засвоєнні даного навчального питання необхідно мати на увазі, що фізична особа є учасником цивільних правовідносин, який характеризується тим, що має волю, може формувати волевиявлення, усвідомлювати значення своїх дій чи бездіяльності та їх наслідки. За загальним статусом усі люди поділяються на громадян України (перебувають у правовому зв'язку з державою Україна і тому наділяються особливими правами та обов'язками) та негромадян. Загалом усі люди (фізичні особи) на території України у приватній сфері мають рівні права з громадянами України (загальний правовий статус), хоча є і винятки, які здобувач освітньої програми першого рівня вищої освіти повинен проаналізувати та виявити у чинному законодавстві. Важливим при вивчені цього питання є і те, що фізична особа як учасник цивільних правовідносин може мати певні суспільні та природні властивості, що певним чином індивідуалізують її та впливають на її правове становище. До таких властивостей можна віднести: ім'я, вік, місце проживання, сімейний стан, стать, стан здоров'я.

Під час вивчення правоздатності фізичної особи основну увагу потрібно звернути на: зміст поняття «правоздатності»; момент виникнення та припинення правоздатності; обсяг та зміст правоздатності фізичної особи; співвідношення правоздатності та суб'єктивних прав фізичних осіб; правоздатність громадян інших держав і осіб без громадянства. При вивченні поняття цивільної дієздатності фізичних осіб необхідно мати на увазі, що дієздатність – конкретна умова участі в цивільних правовідносинах

самостійно. Формальною підставою для цього є ч.1 ст. 30 ЦК, в якій встановлено, що цивільну дієздатність має фізична особа, яка усвідомлює значення своїх дій та може ними керувати. Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на зміст та її види. Так, залежно від віку фізичної особи, цивільна дієздатність за обсягом поділяється на такі види: часткова цивільна дієздатність малолітньої особи, тобто особи у віці до 14 років (ст. 31 ЦК); неповна цивільна дієздатність неповнолітньої особи, тобто особи у віці від 14 до 18 років (ст. 32 ЦК); повна цивільна дієздатність повнолітньої особи, неповнолітньої особи у разі реєстрації шлюбу (ст. 34 ЦК) та емансипованої особи (ст. 35 ЦК). Залежно від психічного стану здоров'я фізичної особи, може мати місце обмеження цивільної дієздатності фізичної особи (ст. 36 ЦК) та визнання фізичної особи недієздатною (ст. 39).

2. Обмеження та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи. Визнання фізичної особи недієздатною та поновлення в дієздатності.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на порядок: обмеження та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; визнання фізичної особи недієздатною та поновлення в дієздатності. Також при вивченні цього питання слід сконцентруватися і на питаннях, що стосуються підстав та правових наслідків обмеження цивільної дієздатності фізичної особи; порядку здійснення цивільних прав та обов'язків обмежено дієздатними особами; поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, цивільна дієздатність якої була обмежена. Слід мати на увазі, що обмеження цивільної дієздатності фізичної особи здійснюється з підстав передбачених ст. 36 ЦК України та у порядку передбаченому ст. 236-241 Цивільного процесуального кодексу України.

Окрім зазначеного, під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: підстави та правові наслідки визнання фізичної особи недієздатною; момент визнання фізичної особи недієздатною; порядок здійснення цивільних прав та обов'язків недієздатними особами; поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, яка була визнана недієздатною. Слід мати на увазі, що у передбачених законом випадках фізична особа може бути визнана недієздатною. Згідно із ст. 39 ЦК зазначені юридичні заходи застосовуються у зв'язку з тим, що особа хворіє на психічний розлад, що має стійкий хронічний характер, унаслідок чого не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. Фізична особа може бути визнана недієздатною лише судом у порядку, передбаченому статтями 236-241 ЦПК.

3. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Оголошення фізичної особи померлою.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на такі аспекти: 1) підстави та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою; 2) опіка над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, а також фізичної особи, місце перебування якої невідоме; 3) скасування рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою та його правові наслідки. Слід мати на увазі, що відповідно до ст. 43 ЦК України фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо

протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування. Безпосередньо порядок визнання фізичної особи безвісно відсутньою встановлюється ЦПК, і ці справи розглядаються судом у порядку окремого провадження. Важливо і те, що безвісна відсутність – це посвідчення в судовому порядку тривалої відсутності фізичної особи в місці її постійного проживання за умов, якщо не вдалося встановити місце її знаходження (перебування).

Під час розгляду питань оголошення фізичної особи померлою основну увагу потрібно звернути на такі його аспекти, як: 1) підстави та правові наслідки оголошення фізичної особи померлою; 2) правові наслідки появи фізичної особи, яка була оголошена померлою. При вивчені цього питання слід мати на увазі, що визнання фізичної особи безвісно відсутньою остаточно не припиняє юридичну невизначеність, що виникла у зв'язку з тривалою відсутністю людини, адже формально вона залишається учасником цивільних правовідносин, зокрема, відносин власності. У той же час, у разі тривалої відсутності фізичної особи, за умови неможливості встановити місце її знаходження, є підстави передбачати, що людина померла. Відповідно до ст. 46 ЦК фізична особа може бути оголошена судом померлою. При цьому не вимагається, щоб попередньо така особа була визнана безвісно відсутньою. Суд розглядає заяву про оголошення фізичної особи померлою в порядку окремого провадження. Оголошення фізичної особи померлою – це посвідчення в судовому порядку факту смерті фізичної особи за наявності умов, визначених законом. Оголошення людини померлою базується на припущенні, що вона померла.

4. Поняття, цілі та суб'єкти опіки та піклування. Встановлення опіки та піклування.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на такі його аспекти, як: 1) поняття, цілі та суб'єкти опіки та піклування; 2) обов'язок повідомляти про фізичних осіб, які потребують опіки та піклування; 3) встановлення опіки та піклування судом; 4) встановлення опіки та піклування органом опіки та піклування; 5) місце встановлення опіки або піклування; 6) призначення опікуна або піклувальника; 7) орган опіки та піклування; 8) фізичні особи, над якими встановлюється опіка та піклування; 9) фізична особа, яка не може бути опікуном або піклувальником; 10) опіка або піклування над фізичною особою, щодо якої не призначено опікуна або піклувальника. Також слід окреслити відмінності опіки та піклування. Варто відзначити, що встановлення опіки та піклування проводитись судом. Встановлення опіки та піклування органом опіки та піклування встановлюється лишу крім випадків їх встановлення судом. Важливо визначити місце встановлення опіки або піклування. Згідно ст. 63 ЦК України визначено порядок призначення опікуна або піклувальника. Згідно ст. 63 ЦК України визначено фізичні особи, які не можуть бути опікуном або піклувальником. Опіка або піклування над фізичною особою, щодо якої не призначено опікуна або піклувальника. Слід розглянути права та обов'язки

опікуна та піклувальника (ст. 67 ЦК України), а також визначити правочини, які не може вчиняти опікун (ст. 68 ЦК України).

Питання цільових виступів здобувачів:

1. Індивідуалізація фізичної особи.
2. Акти цивільного стану.
2. Фізична особа-підприємець.

Теми рефератів:

1. Поняття фізичної особи.
2. Правоздатність фізичної особи.
3. Цивільна дієздатність фізичних осіб, зміст та її види.
4. Обмеження та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи
5. Визнання фізичної особи недієздатною та поновлення в дієздатності.
6. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою.
7. Оголошення фізичної особи померлою.
8. Індивідуалізація фізичної особи.
9. Акти цивільного стану.
10. Фізична особа-підприємець.
11. Поняття, цілі та значення опіки та піклування.
12. Суб'єкти опіки та піклування.

Література:

1. Цивільне право : підручник : в 2 т. : затверджено МОН України / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін. Т. 1. 2014. 656 с.
2. Цивільне право України: навчальний посібник: у 2 ч. Ч.1 / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарєва О.Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2016, с. 58-93.
3. Цивільне право. Частина 1: навч. посіб. для підготовки до державного іспиту / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора та канд. юрид. наук, доц. О.Є Кухарєва. – Х.: Золота миля, 2013, с.57-94.
4. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах / За заг. ред. проф. Р. Б. Шишки, Ч.1. Загальна. – К.: Вид. Ліра - К, 2018. - 736 с. ISBN 978-617-7605-05-7
5. Цивільне право України (Загальна частина): Навчальний посібник / кол. авт. – К.: «Хай-Тек Прес», 2013. С. 61-82.

ТЕМА № 7. Правочини.

<u>Семінарське заняття</u>: Правочини.

Навчальна мета заняття: засвоєння основних теоретичних положень про правочини.
Кількість годин -2 год.

Навчальні питання:
1. Поняття та види правочинів. Умови чинності правочину.
2. Недійсність правочину.

Методичні вказівки до вивчення питань теми.

1. Поняття та види правочинів. Умови чинності правочину.

При розкритті навчального питання необхідно мати на увазі, що правочин є найпоширенішим юридичним фактом (юридичною дією) завдяки якої реалізується абстрактна цивільна правоздатність, шляхом набуття конкретних цивільних суб'єктивних прав та обов'язків. Ознаками правочинів, які відрізняють його від інших юридичних фактів є те, що правочин – це правомірна дія; зміст правочину не може суперечити моральним засадам суспільства; правочин – це завжди вольовий акт; правочини – це завжди дії, вчинені фізичними, юридичними особами і державою як суб'єктами цивільного права; правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

Правочином визнається дія фізичних чи юридичних осіб, спрямована на встановлення, зміну та припинення цивільних прав і обов'язків, що не суперечать нормам права, звичаям ділового обороту та моральним засадам суспільства.

Вивчаючи види правочинів необхідно мати на увазі, що поділ правочинів на певні види має теоретичне і практичне значення: характеризує правочин через його вторинні ознаки; зумовлює правове становище його учасників; є підставою для упорядкування цивільно-правових інститутів. Слід мати на увазі, що залежно від ознак, які передбачаються законодавством, правочини поділяються (класифікуються) на певні види чи групи: односторонні, двосторонні та багатосторонні; оплатні та безоплатні; умовні правочини; консенсуальні та реальні; каузальні та абстрактні; еквівалентні та алеаторні. При розкритті навчального питання необхідно мати на увазі, що умови чинності правочинів зафіксовані у ст. 203 ЦК України. Укладаючи правочини особи повинні чітко і ясно виражати свою волю, спрямовану на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків. Способи волевиявлення можуть бути згруповані за трьома ознаками:1) волевиявлення може набирати форми мовчання;2) непряме волевиявлення, в якому особа, яка бажає укласти правочин, вчиняє такі дії, із змісту яких виразно бачитиметься намір укласти правочин (конклюдентні дії); 3) безпосереднє волевиявлення, яке

здійснюється в усній або письмовій формі. Передбачені законом способи вираження волі при здійсненні правочину одночасно є видами форм правочину. Правочини можуть укладатися усно або в письмовій формі.

2. Недійсність правочину.

Визнання правочину недійсним визнано способом захисту цивільних прав. Недійсним правочином визнається такий, який, хоча й спрямований на настання певних наслідків, але в силу невідповідності вимогам чинного законодавства їх не спричиняє. Недійсність правочину означає, що дії фізичних і юридичних осіб, хоча й спрямовані на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав і обов'язків, але не створюють цих юридичних наслідків через невідповідність вчинених дій вимогам юридичного факту, передбаченого законодавством. Залежно від того, які умов правочину будуть визнані неналежними (дефектними), недійсні правочини поділяються на такі групи: 1) правочини з вадами суб'єктного складу; 2) правочини з вадами волі; 3) правочини з вадами змісту; 4) правочини з вадами форми. Названі види недійсних правочинів поділяються на дві великі групи: нікчемні (абсолютно недійсні) та оспорювані (відносно недійсні).

Головним наслідком визнання правочину недійсним є те, що укладені правочини не створюють для сторін юридичних наслідків, пов'язаних з виникненням прав і обов'язків, на встановлення яких вони були спрямовані. Наслідки визнання правочину недійсним поділяються на основні (головні), додаткові (субсидіарні) та спеціальні (особливі). Незалежно від вини кожної сторони в правочині основний наслідок полягає у тому, що недійсний правочин, який був виконаний сторонами, визнається недійсним, і сторони повертаються у первісне становище, яке існувало до моменту укладання правочину, що отримало назву – двостороння реституція, тобто обов'язку для сторін повернути один одному усе виконане по недійсному правочину.

Питання цільових виступів здобувачів:

1. Поняття, ознаки та значення правочинів.
2. Види правочинів.
3. Чинність правочину.
4. Порядок та правові наслідки визнання правочину недійсним.
5. Види недійсних правочинів.

Теми рефератів:

1. Поняття, ознаки та значення правочинів.
2. Види правочинів.
3. Чинність правочину.
4. Тлумачення змісту правочину.
5. Недійсність правочину.

Література:

1. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.
2. Цивільне право України: навчальний посібник: у 2 ч. Ч.1 / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарєва О.Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2016, с. 166-196.
3. Цивільне право. Частина 1: навч. посіб. для підготовки до державного іспиту / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора та канд. юрид. наук, доц. О.Є Кухарєва. – Х.: Золота миля, 2013, с.170-201.
4. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах / За заг. ред. проф. Р. Б. Шишки, Ч.1. Загальна. – К.: Вид. Ліра - К, 2018. - 736 с. ISBN 978-617-7605-05-7
5. Цивільне право України (Загальна частина): Навчальний посібник / кол. авт. – К.: «Хай-Тек Прес», 2013. С. 185-198.

ТЕМА № 11. Право власності та інші речові права.

Семінарське заняття: Право власності та інші речові права.

Навчальна мета заняття: засвоєння основних теоретичних положень про право власності та інші речові права.
Кількість годин -2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття права власності та його зміст.
2. Підстави набуття права власності. Здійснення та припинення права власності.
3. Поняття, види права спільної власності. Здійснення права спільної власності.
4. Поняття та види захисту права власності.
5. Речові права на чуже майно.

Методичні вказівки до вивчення питань теми.

1. Поняття права власності та його зміст.

При розкритті навчального питання необхідно мати на увазі, що поняття права власності визначається в об’єктивному та суб’єктивному розумінні. Під правом власності розуміється право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Особливим видом права власності є право довірчої власності, яке виникає внаслідок закону або договору управління майном.

Власникові належать права володіння, користування та розпоряджання

своїм майном, що складає зміст права власності. Власник здійснює своє право власності через наступні провомочності: Власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд.

Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону. При здійсненні своїх прав та виконанні обов'язків власник зобов'язаний додержуватися моральних засад суспільства.

Усім власникам забезпечуються рівні умови здійснення своїх прав.

Власність зобов'язує. Власник не може використовувати право власності на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію та природні якості землі. Держава не втручається у здійснення власником права власності. Діяльність власника може бути обмежена чи припинена або власника може бути зобов'язано допустити до користування його майном інших осіб лише у випадках і в порядку, встановлених законом. Особливості здійснення права власності на культурні цінності встановлюються законом.

Право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні. Особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом. Власник зобов'язаний утримувати майно, що йому належить, якщо інше не встановлено договором або законом. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) майна несе його власник, якщо інше не встановлено договором або законом.

2. Підстави набуття права власності. Здійснення та припинення права власності.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів. Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не випливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом.

З’ясовуючи теоретичні положення щодо моменту виникнення права власності у набувача основну увагу потрібно звернути на те, що для встановлення змісту та обсягу майнових прав, форми та способу захисту порушених прав важливо правильно визначити момент виникнення у особи права власності. З цим пов’язані й інші правові та неправові наслідки: ризик випадкової загибелі або її випадкового псування тощо. Необхідно розмежувати момент виникнення у набувача права власності за первинними підставами та за похідними.

Під час вивчення теоретичних положень щодо здійснення права власності основну увагу потрібно звернути на те, що особа здійснює своє право на майно: а) відповідно до закону; б) за своєю волею; в) незалежно від волі іншої особи; г) на власний розсуд; д) шляхом реалізації правомочностей власника володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном; е) вчиняючи щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону, зокрема; є) використовуючи своє майно для підприємницької діяльності. Власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд.

Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону. При здійсненні своїх прав та виконанні обов'язків власник зобов'язаний додержуватися моральних засад суспільства. Власність зобов'язує. Власник не може використовувати право власності на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію та природні якості землі. Держава не втручається у здійснення власником права власності. Власник зобов'язаний утримувати майно, що йому належить, якщо інше не встановлено договором або законом. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) майна несе його власник, якщо інше не встановлено договором або законом.

При розгляді особливостей припинення права власності потрібно звернути увагу, що право власності припиняється у разі: 1) відчуження власником свого майна; 2) відмови власника від права власності; 3) припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі; 4) знищення майна; 5) викупу пам'яток культурної спадщини; 6) примусового відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності відповідно до закону; 8) звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника; 9) реквізиції; 10) конфіскації; 11) припинення юридичної особи чи смерті власника. Право власності може бути припинене в інших випадках, встановлених законом.

3. Поняття, види права спільної власності. Здійснення права спільної власності.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що майно, що є у власності двох або більше осіб (співвласників), належить їм на праві спільної власності (спільне майно). Майно може належати особам на праві спільної часткової або на праві спільної сумісної власності. Спільна власність вважається частковою, якщо договором або законом не встановлена спільна сумісна власність на майно.

4. Поняття та види захисту права власності.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що держава забезпечує рівний захист прав усіх суб'єктів права власності. Власник, який має підстави передбачати можливість порушення свого права власності іншою особою, може звернутися до суду з вимогою про заборону вчинення нею дій, які можуть порушити його право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такому порушенню. Власник, права якого порушені, має право на відшкодування завданої йому майнової та моральної шкоди. Власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним. Власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпоряджання своїм майном. Власник майна може пред'явити позов про визнання його права власності, якщо це право оспорюється або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, який засвідчує його право власності.

5. Речові права на чуже майно.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що згідно з традиційним поділом до речових прав на чуже майно відносять право володіння та право користування чужим майном. Володіння – це фактичне панування над річчю, яке не залежить від права на дану річ і від способу його набуття та поєднане з наміром володіти. Річ може юридично належати одній особі на праві власності, а фактично знаходитися у іншої на праві володіння. Володіння припиняється після втрати майна, чого не можна сказати про припинення права власності, яке потребує сукупності певних юридичних фактів, а лише втрата речі не може його припинити.

З визнанням de ure права приватної власності на землю і збільшенням питомої ваги в цивільному обороті правочинів із земельними ділянками, виникла потреба на законодавчому рівні врегулювати ці нові правовідносини із складним комплексним характером, об'єктом яких виступає земля. До таких відносин належать і ті, що пов'язані з виникненням, здійсненням та припиненням сервітутів. Їх гостра необхідність відчувається тоді, коли існують сусідні ділянки і при цьому одна з них за своїм знаходженням та конфігурацією була призначена в певній мірі слугувати іншим, без чого їх використання або неможливе, або дуже ускладнене. Часто виникають суперечки про визначення меж земельних ділянок, про те, які дерева можуть бути посаджені на межі двох ділянок або якої висоти будівлі можуть бути споруджені, щоб не закривати світло чи красивий краєвид сусідам, про право проходу через сусідню ділянку тощо. У сучасному цивільному обороті існує багато прикладів застосування сервітутів: право проходу, право проїзду на велосипеді, право проїзду на транспортному засобі, право прогону худоби, право прокладання та експлуатації ліній електропередачі, зв'язку, трубопроводів, водопроводу тощо. Призначенням сервітутів є і забезпечення публічних інтересів шляхом законного і обґрунтованого обмеження прав землевласників.

Питання цільових виступів здобувачів:

1. Право власності Українського народу.
2. Право приватної власності.
3. Право державної власності.
4. Право комунальної власності.
5. Класифікація підстав набуття права власності та характеристика окремих способів.
6. Утримання майна, що перебуває у спільній власності.
7. Витребування майна власника із чужого незаконного володіння (віндикаційний позов).
8. Захист прав власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов).
9. Визнання права власності.
10. Виключення майна з опису та звільнення від арешту.
11. Зобов'язально-правові та інші способи захисту права власності.
12. Відшкодування шкоди заподіяної речам власника.

13. Недійсність актів, що порушують право власності.
14. Дії органів внутрішніх справ із захисту права власника при порушенні права.
15. Іпотека та притримання.
16. Сервітут: поняття, види, підстави виникнення, припинення та його захист.
17. Суперфіцій та емфітевзис: поняття, підстави виникнення, припинення та їх захист.

Теми рефератів:

1. Поняття та ознаки речового права.
2. Захист речових прав.
3. Поняття права власності та його зміст.
4. Право власності Українського народу.
5. Право приватної власності.
6. Право державної власності.
7. Право комунальної власності.
8. Підстави набуття права власності.
9. Момент виникнення права власності у набувача.
10. Здійснення права власності.
11. Право власності на землю (земельну ділянку).
12. Право власності на житло.
13. Припинення права власності.
14. Поняття та види права спільної власності.
15. Здійснення права спільної власності.
16. Поняття та види захисту права власності.
17. Речово-правові способи захисту права власності.
18. Зобов'язально-правові та інші способи захисту права власності.
19. Право володіння чужим майном як речове право.
20. Право користування чужим майном як речове право

Література:

1. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.
2. Цивільне право України: навчальний посібник: у 2 ч. Ч.1 / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарєва О.Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2016, с. 246-323.
3. Цивільне право. Частина 1: навч. посіб. для підготовки до державного іспиту / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора та канд. юрид. наук, доц. О.Є Кухарєва. – Х.: Золота миля, 2013, с.253-334.
4. Цивільне право України: навчальний посібник: у 2 ч. Ч.1 / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарєва О.Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 384 с.

5. Цивільне право України (Загальна частина): Навчальний посібник / кол. авт. – К.: «Хай-Тек Прес», 2013. С. 248-281.

ТЕМА № 13. Загальні положення про зобов’язання.

<u>Семінарське заняття:</u> Загальні положення про зобов’язання.

Навчальна мета заняття: засвоєння основних теоретичних положень про цивільно-правові зобов'язання.
Кількість годин -2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття зобов’язального права і його місце в системі галузі цивільного права. Зобов’язальне правовідношення (зобов’язання).
2. Виконання зобов’язання. Способи забезпечення належного виконання зобов’язань.
3. Припинення зобов’язань. Правові наслідки порушення зобов’язань.
4. Цивільно-правова відповідальність: поняття, умови, види.

Методичні вказівки до вивчення питань теми.

1. Поняття зобов’язального права і його місце в системі галузі цивільного права. Зобов’язальне правовідношення (зобов’язання).

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. увагу потрібно звернути на те, що сторонами у зобов'язанні є боржник і кредитор. У зобов'язанні на стороні боржника або кредитора можуть бути одна або одночасно кілька осіб. Якщо кожна із сторін у зобов'язанні має одночасно і права, і обов'язки, вона вважається боржником у тому, що вона зобов'язана вчинити на користь другої сторони, і одночасно кредитором у тому, що вона має право вимагати від неї. Увагу потрібно звернути на те, що сторонами у зобов'язанні є боржник і кредитор. У зобов'язанні на стороні боржника або кредитора можуть бути одна або одночасно кілька осіб. Якщо кожна із сторін у зобов'язанні має одночасно і права, і обов'язки, вона вважається боржником у тому, що вона зобов'язана вчинити на користь другої сторони, і одночасно кредитором у тому, що вона має право вимагати від неї.

2. Виконання зобов’язання. Способи забезпечення належного виконання зобов’язань.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог ЦК, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог - відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

Виконання зобов'язання може забезпечуватися неустойкою, порукою, гарантією, заставою, притриманням, завдатком. Договором або законом можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язання. Неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторові у разі порушення боржником зобов'язання. Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання. Пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання. За договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. Порукою може забезпечуватися виконання зобов'язання частково або у повному обсязі. Поручителем може бути одна особа або кілька осіб. За гарантією банк, інша фінансова установа, страхова організація (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку. Гарант відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. Завдатком є грошова сума або рухоме майно, що видається кредиторові боржником у рахунок належних з нього за договором платежів, на підтвердження зобов'язання і на забезпечення його виконання. Якщо не буде встановлено, що сума, сплачена в рахунок належних з боржника платежів, є завдатком, вона вважається авансом. В силу застави кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставодавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави). Кредитор, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі або відшкодування кредиторові пов'язаних з нею витрат та інших збитків має право притримати її у себе до виконання боржником зобов'язання. Притриманням речі можуть забезпечуватись інші вимоги кредитора, якщо інше не встановлено договором або законом. Кредитор має право притримати річ у себе також у разі, якщо права на неї, які виникли після передачі речі у володіння кредитора, набула третя особа. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження притриманої речі несе кредитор, якщо інше не встановлено законом.

3. Припинення зобов’язань. Правові наслідки порушення зобов’язань.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що зобов'язання припиняється частково або у повному обсязі на підставах, встановлених договором або законом. Припинення зобов'язання

на вимогу однієї із сторін допускається лише у випадках, встановлених договором або законом. Особливості припинення зобов'язань за договорами купівлі-продажу цінних паперів, укладених на фондовій біржі, встановлюються законодавством. Законом можуть бути встановлені випадки, коли припинення зобов’язань на певних підставах не допускається.

4. Цивільно-правова відповідальність: поняття, умови, види.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання). У разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема: 1) припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору; 2) зміна умов зобов'язання; 3) сплата неустойки; 4) відшкодування збитків та моральної шкоди. Особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили. Не вважається випадком, зокрема, недодержання своїх обов'язків контрагентом боржника, відсутність на ринку товарів, потрібних для виконання зобов'язання, відсутність у боржника необхідних коштів.

Питання цільових виступів здобувачів:

1. Поняття зобов’язального права в об’єктивному розумінні.
2. Система зобов’язального права. Загальні та спеціальні норми зобов’язального права та їх співвідношення.
3. Суб’єкти зобов’язань. Треті особи у зобов’язанні. Зміна осіб у зобов’язанні.
4. Загальні умови виконання зобов’язання. Поняття належного виконання зобов’язання.
5. Способи забезпечення належного виконання зобов’язань: неустойка, завдаток, порука, гарантія, застава, притримання.

Теми рефератів:

1. Поняття зобов’язального права і його місце в системі галузі цивільного права.
2. Зобов’язальне правовідношення (зобов’язання).
3. Суб’єкти зобов’язань. Треті особи у зобов’язанні.
4. Зміна осіб у зобов’язанні.
5. Виконання зобов’язання.
6. Способи забезпечення належного виконання зобов’язань.
7. Неустойка.
8. Завдаток.
9. Порука.
10. Гарантія.
11. Застава.
12. Притримання.
13. Припинення зобов’язань.

14. Правові наслідки порушення зобов'язань.
15. Цивільно-правова відповідальність: поняття, умови, види.
16. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.

Література:

1. Цивільне право України: підручник. Особлива частина / За заг. ред. д.ю.н., проф. Р. Б. Шишки. – К.: Вид. Ліра – К, 2015, с. 2-186
2. Цивільне право: підручник: у 2 ч. Ч. 2. / за заг. ред. В.А. Кройтора та Є.О. Мічуріна. – Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2013, с.31-184.
3. Цивільне право України: навчальний посібник: у 2 ч. Ч.2 / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарєва О.Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2016, С. 8-81.
4. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 2: навч. посіб. для підготовки до державного іспиту / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора та канд. юрид. наук, доц. О.Є Кухарєва. – Харків: Диса плюс, 2015. – С.8-85.
5. Цивільне право України: навчальний посібник: у 2 ч. Ч.1 / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарєва О.Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 384 с.

ТЕМА № 17. Загальні положення про спадкування.

Семінарське заняття: Загальні положення про спадкування

Навчальна мета заняття: засвоєння основних теоретичних положень про спадкування.
Кількість годин -2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття спадкування, підстави спадкування. Відкриття спадщини, місце і час відкриття спадщини.
2. Спадкова маса. Суб'єкти спадкових правовідносин. Об'єкти спадкового правонаступництва.
3. Спадкування за заповітом.
4. Спадкування за законом.
5. Здійснення спадкових прав.
6. Спадковий договір.

Методичні вказівки до вивчення питань теми.

1. Поняття спадкування, підстави спадкування. Відкриття спадщини, місце і час відкриття спадщини.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: розуміння спадкування як правової категорії та його особливості, підстави та умови спадкування, місце і час відкриття спадщини. Слід мати на увазі, що під спадкуванням розуміється перехід майнових і деяких особистих немайнових прав і обов'язків (спадкової маси) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Також необхідно звернути увагу на те, що термін «спадкове право» використовують у двох значеннях суб'єктивному й об'єктивному. Відповідно слід розкрити обсяг таких понять.

2. Спадкова маса. Суб’єкти спадкових правовідносин. Об’єкти спадкового правонаступництва.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: розуміння спадкової маси як правової категорії, права та обов’язки, які входять до складу спадщини, а також права та обов’язки померлого, які не успадковуються. Слід мати на увазі, що до складу спадщини входять усі права та обов’язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. Спадщина переходить до спадкоємців як єдине ціле до складу якої входять права спадкодавця (активи) та його борги (пасив) незалежно від кількості та моменту виникнення.

Потрібно звернути увагу на: розуміння того хто відноситься до суб’єкти спадкових правовідносин; хто може бути спадкоємцем, а також умови та підстави виникнення такого правового становища; право на спадкування; визначення кола спадкоємців, підстави усунення від спадкування. Важливо розуміти те, що особа, після смерті якої залишилось майно, називається спадкодавцем. Ним може бути тільки фізична особа. Юридична особа не вмирає, вона припиняється, але і після цього право спадку на його майно не утворюється. Особи, до яких переходить майно померлого, називаються спадкоємцями. Ними можуть бути громадяни України, іноземні громадяни, апатриди, юридичні особи і держава.

Вивчаючи об’єкти спадкового правонаступництва основну увагу потрібно звернути на: розуміння того, що являє собою об’єкти спадкового правонаступництва, а також порядок спадкування права на земельну ділянку; спадкування частки у праві спільної власності; спадкування права на вклад у банку; спадкування права на відшкодування збитків, моральної шкоди та сплату неустойки.

3. Спадкування за заповітом.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: порядок та умови спадкування за заповітом; поняття заповіту; право на заповіт; право на зміну та скасування заповіту; суб’єкти спадкування за заповітом; загальні вимоги до форми заповіту; заповіт з умовою; заповіт подружжя; секретний заповіт; недійсність заповіту. Слід мати на увазі, що заповітом є особисте письмове розпорядження фізичної особи стосовно свого майна на

випадок смерті (ст. 1233 ЦК). зміст заповіту становлять розпорядження заповідача щодо його майнових прав та обов'язків. Також необхідно опанувати знання щодо меж складення змісту заповіту та порядок тлумачення його умов.

Також потрібно звернути увагу на умови виникнення права на обов’язкову частку у спадщині та порядок його реалізації відповідно до закону. Слід виходити з того, що з метою захисту інтересів утриманців – неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов’язкова частка) (п. 1 ст.1241 ЦК). Розмір обов’язкової частки у спадщині може бути зменшений судом з урахуванням відносин між цими спадкоємцями та спадкодавцем, а також інших обставин, які мають істотне значення.

4. Спадкування за законом.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: умови виникнення спадкування за законом; підстави спадкування за законом; черговість спадкування за законом; зміна черговості закликання до спадкування; спадкування за правом представлення; а також питання щодо частки спадкоємців за законом у спадковому майні.

5. Здійснення спадкових прав.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: умови виникнення права на прийняття спадщини; строки для прийняття спадщини; наслідки спливу строку для прийняття спадщини; право на відмову від прийняття спадщини; правові наслідки відмови від прийняття спадщини; перехід права на прийняття спадщини, а також дії, які свідчать про прийняття спадщини. Окремо потрібно звернути увагу на: подання заяви на прийняття спадщини; прийняття спадщини особою, яка постійно проживала зі спадкодавцем; прийняття спадщини малолітніми, неповнолітніми, недієздатними особами та особами, дієздатність яких обмежена. Слід мати на увазі, що спадкоємець, який прийняв спадщину, може одержати свідоцтво про право на спадщину. Відповідно потребує вивчення такі питання як, свідоцтво про право на спадщину, строк видачі свідоцтва про право на спадщину, державна реєстрація права на спадщину, внесення змін до свідоцтва про право на спадщину та його анулювання, визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину.

6. Спадковий договір.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: поняття спадкового договору, юридична характеристика та умови виникнення таких договірних правовідносин; сторони спадкового договору; форма спадкового договору; обов’язки набувача у спадковому договорі; особливості спадкового договору з участю подружжя; забезпечення виконання спадкового договору; розірвання спадкового договору.

Питання цільових виступів здобувачів:

1. Права та обов’язки, які входять до складу спадщини, права та обов’язки померлого, які не успадковуються.

2. Визначення кола спадкоємців, підстави усунення від спадкування.
3. Заповіт подружжя.
4. Недійсність заповіту.
5. Посвідчення заповіту (посвідчення заповіту нотаріусами, іншими посадовими особами, посвідчення заповіту при свідках).
6. Право на обов'язкову частку у спадщині.
7. Прийняття спадщини малолітніми, неповнолітніми, недієздатними особами та особами, дієздатність яких обмежена.
8. Оформлення права на спадщину. Свідоцтво про право на спадщину.

Теми рефератів:

1. Поняття спадкування, підстави спадкування. Відкриття спадщини, місце і час відкриття спадщини.
2. Спадкова маса.
3. Суб'єкти спадкових правовідносин.
4. Об'єкти спадкового правонаступництва.
5. Спадкування за заповітом.
6. Посвідчення заповіту.
7. Зміст заповіту.
8. Види заповідальних розпоряджень.
9. Право на обов'язкову частку у спадщині.
10. Спадкування за законом.
11. Право на прийняття спадщини.
12. Дії, які свідчать про прийняття спадщини.
13. Виконання заповіту.
14. Оформлення права на спадщину.
15. Спадковий договір.

Література:

1. Цивільне право України: підручник. Особлива частина / За заг. ред. д.ю.н., проф. Р. Б. Шишки. – К.: Вид. Ліра – К, 2015, с. 921-1009.
2. Цивільне право: підручник: у 2 ч. Ч. 2. / за заг. ред. В.А. Кройтора та Є.О. Мічуріна. – Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2013, с.752-812.
3. Цивільне право України: навчальний посібник: у 2 ч. Ч.2 / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарєва О.Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2016, с. 313-352.
4. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 2: навч. посіб. для підготовки до державного іспиту / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора та канд. юрид. наук, доц. О.Є Кухарєва. – Харків: Диса плюс, 2015. – с.332-370.
5. Цивільне право України: навчальний посібник: у 2 ч. Ч.1 / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарєва О.Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 384 с.

ТЕМА № 18. Судова влада і правосуддя в цивільних справах. Поняття, предмет цивільного процесуального права. Принципи цивільного процесуального права.

Семінарське заняття: Судова влада і правосуддя в цивільних справах. Поняття, предмет цивільного процесуального права. Принципи цивільного процесуального права.

Навчальна мета заняття: засвоєння основних теоретичних положень щодо форм захисту цивільних прав та інтересів, щодо поняття цивільного судочинства та його принципів.
Кількість годин -2 год.

Навчальні питання:

1. Форми захисту цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та інтересів держави.
2. Поняття цивільного процесу (цивільного судочинства), його завдання та види. Стадії цивільного процесу.
3. Поняття цивільної процесуальної форми (суть, основні риси та значення).
4. Предмет і метод цивільного процесуального права. Джерела цивільного процесуального права.
5. Поняття і значення принципів цивільного процесуального права, їх класифікація. Принципи диспозитивності та змагальності цивільного судочинства.

Методичні вказівки до вивчення питань теми.

1. Форми захисту цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та інтересів держави.

При вивченні даного питання слід звернути увагу на такі форми захисту цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та інтересів держави як судова, адміністративна, нотаріальна та громадська та слід знати основні риси названих форм захисту. Важливо виходити з того, що при порушенні прав громадян або організацій з боку інших осіб, а також при будь-якій загрозі порушення права в майбутньому й при відсутності добровільного відновлення порушеного права в потерпілого завжди виникає об'єктивна потреба застосування певних засобів або способів захисту стосовно зобов'язаної сторони. Під формою захисту права в цивільному судочинстві варто розуміти обумовлену законом діяльність компетентних органів щодо захисту права, що полягає у встановленні фактичних обставин цивільної справи, застосуванні відповідних норм права, визначенні способів захисту права й винесенні рішення.

2. Поняття цивільного процесу (цивільного судочинства), його завдання та види. Стадії цивільного процесу.

При вивченні даного питання слід звернути увагу на обсяг поняття цивільного процесу (цивільного судочинства), визначитись з його завдання та видами. Слід виходити з того, що цивільний процес (судочинство) – це врегульований нормами цивільного процесуального права порядок провадження у цивільних справах, обумовлений системою взаємозалежних цивільних процесуальних прав і обов'язків учасників процесу, що реалізується у відповідних цивільних процесуальних діях, спрямованих на здійснення правосуддя у цивільних справах. Щодо завдань то вони визначені ст. 2 ЦПК України, а види ст. 19 ЦПК України. Слід мати на увазі, що стадії цивільного судочинства – це складові частини єдиного цивільного процесу (судочинства), що характеризуються спільністю найближчої процесуальної мети, мають специфічний зміст і відповідне процесуальне оформлення.

3. Поняття цивільної процесуальної форми (суть, основні риси та значення).

Правосуддя в цивільних справах здійснюється у визначеній законом процесуальній формі, а тому при вивченні даного питання необхідно з’ясувати сутність даного поняття через категорію порядку вчинення процесуальних дій та вимог чинного законодавства щодо дотримання цього порядку. Цивільна процесуальна форма характеризується наявністю трьох ознак: провадження, стадій та процесуального режиму. Ці три ознаки свідчать, в свою чергу, про наявність цивільної процесуальної форми в тій чи іншій діяльності.

4. Предмет і метод цивільного процесуального права. Джерела цивільного процесуального права.

При вивченні даного питання необхідно дати визначення предмету цивільного процесуального права як певної сфери суспільних відносин, що складають предмет галузі права, та методу як системи правових способів та прийомів регулювання. Предметом цивільного процесуального права є суспільні відносини, що виникають при здійсненні правосуддя у цивільних справах. Метод правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин – самостійна категорія. Розкриваючи питання джерел цивільного процесуального права слід з’ясувати систему нормативних актів різного рівня, що містять норми цивільного процесуального права, та з’ясувати види нормативних актів, які входять до категорії законодавства про цивільне судочинство. Слід виходити з того, що джерела цивільного процесуального права як зовнішня форма вираження права – це нормативні акти різного рівня, що містять норми зазначеної галузі права. Тому необхідно розібратися, які норми сходять до системи цивільно-процесуального права України.

5. Поняття і значення принципів цивільного процесуального права, їх класифікація. Принципи диспозитивності та змагальності цивільного судочинства.

При вивченні даного питання необхідно виявити основні ознаки визначення принципу цивільного процесу та з’ясувати вплив принципів щодо

здійснення правосуддя. Важливо звернути увагу на необхідність практичного значення принципів цивільного процесу для законотворчої та судової діяльності, а також при здійсненні прав та обов'язків учасниками судового процесу. Також необхідно опанувати знання щодо розуміння класифікації принципів цивільного процесу на підставі різних чинників. Слід знати різні підходи, запропоновані в юридичній літературі, які застосовуються до визначення системи принципів. Принципи цивільного процесуального права — це закріплені в нормах цивільного процесуального права правові вимоги до суду й учасників цивільного процесу, які концептуалізують його зміст та порядок здійснення правосуддя в цивільних справах.

Питання цільових виступів здобувачів:

1. Судова форма захисту цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та інтересів держави (поняття та значення).
2. Способи захисту цивільних прав та інтересів судом.
3. Застосування Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини в цивільному судочинстві.
4. Загальна характеристика основних принципів цивільного судочинства.
5. Диспозитивність та змагальність цивільного судочинства
6. Класифікація принципів цивільного процесуального права.

Теми рефератів:

1. Місце цивільного процесу в правовій системі України.
2. Міжнародні джерела цивільного процесу України.
3. Принцип диспозитивності цивільного процесу.
4. Цивільне процесуальне право України як галузь права.

Література:

1. Васильєв С.В. Цивільний процес : підручник. Київ : Правова єдність: Алерта, 2019, с.5-53.
2. Цивільний процес України: підручник / кол. авторів; за ред. В.О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2016, с.13-59.
3. Цивільний процес : навчальний посібник / К. В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов [та ін.]. Харків : Право, 2018, с.8-49.
4. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бигун, В. В. Баранкова та ін; за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011, с. 11-212.
5. Ізарова І. О., Ханик-Посполітак Р.Ю. Цивільний процес України : навчальний посібник / І. О. Ізарова, Р. Ю. Ханик-Посполітак. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Дакор, 2018, с.10-32.
6. Заварза Т. В. Порівняльний цивільний процес : навчально-методичний посібник / Т. В. Заварза, С. М. Бервено, Л. В. Новікова, К. М. Тоцька. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – 156 с.

ТЕМА № 20. Учасники судового процесу

Семінарське заняття: Учасники судового процесу

Навчальна мета заняття: засвоєння основних теоретичних положень про учасників судового процесу, їх процесуальні права та обов'язки.
Кількість годин -2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття і склад учасників справи. Процесуальні права та обов'язки учасників справи.
2. Сторони в цивільному процесі. Процесуальна співучасть.
3. Треті особи в цивільному процесі.
4. Процесуальне правонаступництво.
5. Участь у цивільному процесі органів та осіб, яким за законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.
6. Судове представництво.
7. Інші учасники судового процесу.

Методичні вказівки до вивчення питань теми.

1. Поняття і склад учасників справи. Процесуальні права та обов'язки учасників справи.

При вивченні даного питання слід звернути увагу на обсяг поняття учасників справи та визначитись з його складом. Слід мати на увазі, що в залежності від того, за правилами якого провадження розглядається цивільна справа та специфіки конкретної категорії справ, учасники справи мають різний склад. При вивчені цього питання особливу увагу слід приділити поняттям цивільної процесуальної правоздатності та цивільної процесуальної дієздатності.

2. Сторони в цивільному процесі. Процесуальна співучасть.

Питання передбачає вивчення поняття та ознак сторін, їх процесуальних прав та обов'язків, передбачених чинним законодавством, а також порядок заміни неналежного відповідача. При підготовці до заняття слід звернути увагу на процесуальний статус сторін у цивільному процесі, дискусійні питання щодо понять «позивач» та «відповідач». Визначити ознаки сторін, перш за все їх матеріально-правову та процесуальну заінтересованість у справі, а також загальні та спеціальні права і обов'язки сторін. Слід мати на увазі, що відповідно до цивільного процесуального законодавства, сторонами в цивільному процесі є позивач і відповідач. Позивачем і відповідачем можуть бути фізичні і юридичні особи, а також держава. (ст. 48 ЦПК).

Співучасть обумовлена наявністю кількох осіб в якості позивачі та/або відповідачів. Слід знати умови можливої процесуальної співучасті та підстави залучення до участі у справі співвідповідача. Більш детально слід вивчити

питання співучасті сторін, процесуальні права та обов'язки співучасників (співпозивачів та співвідповідачів) та заміни неналежного відповідача. Слід мати на увазі, що згідно ч.1 ст. 50 ЦПК позов може бути пред'явлений спільно кількома позивачами або до кількох відповідачів. Кожен із позивачів або відповідачів щодо другої сторони діє в цивільному процесі самостійно.

3. Треті особи в цивільному процесі.

Вивчення вказаного питання передбачає з'ясування підстав поділу третіх осіб на категорії залежно від наявності у них самостійних вимог щодо предмета спору, а також наслідки незалучення у справу третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог. При вивченні третіх осіб у цивільному процесі варто звернути увагу на особливості інституту третіх осіб у цивільному процесі, з'ясувати їх відмінні ознаки від сторін, особливості участі у справі множинності осіб на стороні позивача або відповідача та третьої особи.

4. Процесуальне правонаступництво.

Слід визначити підстави процесуального правонаступництва та порядок дій особи, яка була визнана правонаступником. Також слід звернути увагу на обов'язковість всіх процесуальних дій для правонаступника, які були вчинені до його вступу під час розгляду справи. При підготовці до цього питання важливо знати, що згідно із ч.1 ст. 55 ЦПК у разі смерті фізичної особи, припинення юридичної особи, заміни кредитора чи боржника у зобов'язанні, а також в інших випадках заміни особи у відносинах, щодо яких виник спір, суд залучає до участі у справі правонаступника відповідної сторони або третьої особи на будь-якій стадії судового процесу.

5. Участь у цивільному процесі органів та осіб, яким за законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.

Слід назвати осіб та посадових осіб, які можуть звертатися до суду в інтересах інших осіб, та їх процесуальні права. Участь прокурора в цивільному процесі підлягає детальному дослідженню. При цьому необхідно вивчити не лише норми ЦПК України, але й відповідні норми Закону України «Про прокуратуру». Представницька функція прокуратури, закріплена в Конституції України, викликає ряд дискусій серед учених, що підлягає врахуванню при підготовці до заняття. Слід також звернути увагу на особливості участі у справі інших органів та осіб, які звертаються до суду за захистом прав інших осіб, суспільних інтересів. При підготовці до цього питання важливо знати, що стаття 56 ЦПК закріплює можливість участі у цивільному процесі органів та осіб, яким за законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб у випадках, встановлених законом. До них відносять таких суб'єктів, як прокурор, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи.

6. Судове представництво.

При розгляді питання представництва слід звернути увагу на поняття представництва у суді, коло осіб, які можуть бути представниками та які не можуть бути представниками, види представництва та належне оформлення повноважень представника на участь у цивільній справі. Вивченню також підлягає обсяг процесуальних прав та обов'язків, належних представникам у

справі, їх процесуальна правосуб'єктність.

7. Інші учасники судового процесу.

Необхідно знати перелік осіб, що відносяться до категорії інші учасники судового процесу та їх процесуальне становище (права та обов'язки). Учасниками судового процесу, крім учасників справи та їхніх представників, є помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, перекладач, спеціаліст

Питання цільових виступів здобувачів:

1. Цивільна процесуальна правоздатність та дієздатність.
2. Неприпустимість зловживання процесуальними правами.
3. Поняття, умови і порядок заміни неналежного відповідача, залучення співвідповідача. Наслідки заміни неналежного відповідача, залучення співвідповідача.
4. Поняття, умови та види процесуальної співучасті. Процесуальні права та обов'язки співучасників.
5. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору. Відміна третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, від первісних позивачів та співпозивачів.
6. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору.
7. Поняття, значення та види судового представництва.

Теми рефератів:

1. Процесуальна співучасть.
2. Види представництва.
3. Повноваження адвоката у цивільному процесі.
4. Треті особи в цивільному процесі.
5. Учасники справ наказного провадження, їх процесуальні права та обов'язки.
6. Учасники справ окремого провадження, їх процесуальні права та обов'язки.

Література:

1. Васильєв С.В. Цивільний процес : підручник. Київ : Правова єдність: Алерта, 2019, с.69-116.
2. Цивільний процес України: підручник / кол. авторів; за ред. В.О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2016, с.94-171.
3. Цивільний процес : навчальний посібник / К. В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов [та ін.]. Харків : Право, 2018, с.55-87.
4. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бигун, В. В. Баранкова та ін; за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011, с. 291-390.
5. Ізарова І. О., Ханик-Посполітак Р.Ю. Цивільний процес України : навчальний посібник / І. О. Ізарова, Р. Ю. Ханик-Посполітак. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Дакор, 2018, с.58-76.
6. Заварза Т. В. Порівняльний цивільний процес : навчально-методичний посібник / Т. В. Заварза, С. М. Бервено, Л. В. Новікова, К. М. Тоцька. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – 156 с.

3.Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

3.1. Рекомендована література

3.1.1. Основна

1. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 2: навч. посіб. Для підготовки до державного іспиту / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора та канд. юрид. наук, доц. О.Є Кухарєва. – Харків: Диса плюс, 2015. 372 с.
2. Цивільне право України: навчальний посібник: у 2 ч. Ч.1 / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарєва О.Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 384 с.
3. Цивільне право. Частина 1: навч. посіб. для підготовки до державного іспиту / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора та канд. юрид. наук, доц. О.Є Кухарєва. – Х.: Золота миля, 2013. 400 с.
4. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / О.В. Дзера (кер. авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової. – 2-е вид., допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – Кн.1. 736 с..
5. Цивільне право України (Загальна частина): Навчальний посібник / кол. авт. – К.: «Хай-Тек Прес», 2013. 432 с.
6. Цивільне право України: підручник. Особлива частина / За заг. ред. д.ю.н., проф. Р. Б. Шишки. – К.: Вид. Ліра – К, 2015. 1024 с.
7. Цивільне право: підручник: у 2 ч. Ч. 2. / за заг. ред. В.А. Кройтора та Є.О. Мічуріна. – Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2013. 814 с.
8. Цивільне право України: навчальний посібник: у 2 ч. Ч.2 / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарєва О.Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 352 с.
9. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 2: навч. посіб. для підготовки до державного іспиту / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В.А. Кройтора та канд. юрид. наук, доц. О.Є Кухарєва. – Харків: Диса плюс, 2015. 372 с.
10. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / О.В. Дзера (кер. авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової. – 2-е вид., допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – Кн.2. 640 с.
11. Васильєв С.В. Цивільний процес : підручник. Київ : Правова єдність: Алерта, 2019. 505 с.
12. Цивільний процес : навчальний посібник / К. В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов [та ін.]. Харків : Право, 2018. 359 с.
13. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бигун, В. В. Баранкова та ін; за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. 1352 с.

14. Цивільний процес України: підручник / кол. авторів; за ред. В.О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. 767 с.

15. Ізарова І. О., Ханик-Посполітак Р.Ю. Цивільний процес України : навчальний посібник / І. О. Ізарова, Р. Ю. Ханик-Посполітак. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Дакор, 2018. 275 с.

3.1.2 Допоміжна

1. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 2 / Є. О. Мічурін, О. Р.Шишка. – Вид. 5-те, перероб. – Харків : Право, 2018. – 222 с.

2. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб.. - Харків : Право, 2017. - 806 с.

3. Цивільне право України: альбом схем : навч. посіб. : рекомендовано МОН України / за заг. ред. Є.О. Мічуріна.— Харків : ФОП Мічуріна Н.О., 2010.— 448 с.

4. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб.. - Харків : Право, 2017. - 806 с.

5. Заварза Т. В. Порівняльний цивільний процес : навчально-методичний посібник / Т. В. Заварза, С. М. Бервено, Л. В. Новікова, К. М. Тоцька. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – 156 с.

6. Штефан, М.Й. Цивільне процесуальне право України : підручник : затверджено МОН України / М.Й. Штефан. - К. : Ін-Юре, 2005. 624 с.

7. Заварза Т. В. Порівняльний цивільний процес : навчально-методичний посібник / Т. В. Заварза, С. М. Бервено, Л. В. Новікова, К. М. Тоцька. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – 156 с.

3.2. Інформаційні ресурси

1. Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/
2. Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws
3. Касаційний цивільний суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/kas_cil/
4. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. http://reyestr.court.gov.ua/
6. Рішення Європейського Суду з прав людини https://minjust.gov.ua/cat_9329
7. Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/ https://minjust.gov.ua/

3.3. Нормативно-правові акти. Судова практика

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141 (з наступними змінами і доповненнями) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

4. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492 (з наступними змінами і доповненнями) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15

5. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 21-22. – Ст. 144.

6. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.

7. Житловий кодекс України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1983. – додаток до № 28. – Ст. 573.

8. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.

9. Закон України «Про захист прав споживачів» // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 30. – Ст. 379.

10. Закон України «Про органи реєстрації актів громадянського стану» // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 14. – Ст. 78.

11. Закон України «Про охорону дитинства» // Відомості Верховної Ради України – 2001. – № 30. – Ст. 142.

12. Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду» // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 1. – Ст. 1.

13. Закон України "Про судоустрій і статус суддів" // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.54

14. Закон України "Про судовий збір" // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 14, ст.87

15. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV, редакція від 20.10.2019 // Відомості Верховної Ради України. - 2005.- № 32.- Ст. 422. (з наступними змінами і доповненнями) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15

16. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 30, ст.260 (з наступними змінами і доповненнями) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15

17. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004 № 1701-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. - N 35. – Ст. 412 (з наступними змінами і доповненнями) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15

18. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1993. - N 39. – Ст. 383 (з наступними змінами і доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12

19. Дайджести судової практики Великої Палати Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/analiz/

20. Огляди судової практики касаційних судів. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/analiz/